

**Ο Ρόλος της Γυναίκας στην
Αρχαία Ελλάδα... Δύο όψεις
του ίδιου νομίσματος...**

Γυναικεία Παρουσία, «Αιώνιο Θηλυκό»*

- Ύπαρξη πρωτόγονων γυναικείων θεοτήτων: **Οι Αμαζόνες.**
- Αντιθετικά, εμφάνιση ελληνικού πολιτισμού και το πλαίσιο του ιδιαίτερου χαρακτηριστικού του, αυτό της πόλης, δηλ. η πατριαρχική δομή της οικογένειας, που συνιστά απτή πραγματικότητα από την ομηρική εποχή έως του Μένανδρου (ομηρική, αρχαϊκή, κλασική εποχή).

Παράδειγμα «αναχρονισμού», π.χ. Αντιγόνη «η νεαρή επαναστάτρια», Σαπφώ «η διανοούμενη που στον έρωτα προτιμά τις γυναίκες από τους άνδρες», η γυναίκα του Σωκράτη η «μέγαιρα», Κλυταιμνήστρα «η τυχοδιώκτρια που σκότωσε το άνδρα της», η Νικαρέτη η «μαστροπός» και η Ασπασία «η εταίρα υψηλού επιπέδου».

Γυναίκα-προστάτης/φύλακας του οίκου, σε αντίθεση με την **γυναίκα σαν ερωτικό αντικείμενο** (Ελένη, αφορμή δεκαετούς πολέμου, καθόσον βάζε σε πειρασμό τον Πάρη, ή Βρισηίδα, διαμάχη μεταξύ Αγαμέμνονα και Αχιλλέα).

- Ελληνιστική εποχή. Με τις κατακτήσεις του Μέγα Αλεξάνδρου επήλθε ρήξη και διαφοροποιούνται οι οικονομικές, κοινωνικές, πολιτικές δομές σε σχέση μ' αυτές που ίσχυαν στην πόλη. Σημαντικό ρόλο μέλει να διαδραματίσουν γυναίκες ,όπως η Βερενίκη, η Λαοδίκη, Αρσινόη και η Κλεοπάτρα, οι οποίες αν και μπορούν να θεωρηθούν ως βασίλισσες στις τραγωδίες κρύβουν με τον σπουδαίο ρόλο τους πραγματικότητες πιο ταπεινές.

*Claude Mosse, *Η γυναίκα στην Αρχαία Ελλάδα* (Πρόλογος, σελίδα 11-15)

Η Γυναίκα στα Πλαίσια του «οίκου»

Δήλωνε τη μικρότερη παραγωγική μονάδα, γεωργική ή ποιμενική, καθώς και μία λιγότερο ή περισσότερο δομημένη ομάδα ανθρώπων ανάλογα με την εποχή.

- **Στα ομηρικά ποιήματα και έπη**, κυρίως στην *Οδύσσεια* (και λιγότερο στην *Ιλιάδα*) συναντάμε τον όρο «οίκο» που πρώτο-χρησιμοποιήθηκε από τον **Όμηρο**, μεταφερόμαστε νοητά στην Ιθάκη στο σπίτι της πιστής Πηνελόπης, στην Σπάρτη στο παλάτι της ωραίας Ελένης, στη Σχερία κοντά στην Αρήτη και την Ναυσικά, την γυναίκα και κόρη του βασιλιά Αλκίνοου.
- **Τέσσερις αιώνες αργότερα**, ο **Αθηναίος Ξενοφών** (430-354 π.Χ.) εξόριστος συγγράφει τον *Οικονομικό* του, στον οποίο παρουσιάζει το δάσκαλό του Σωκράτη και τον Ισχόμαχο ν' αποδεικνύει ότι η οικονομία είναι η σωστή διαχείριση του οίκου, υπεύθυνη του οποίου ήταν η γυναίκα. **(παραπομπή από τον *Οικονομικό του Ξενοφώντα*)** (επιστασία της αυθεντίας αν και δεν πρόκειται για βασίλισσα).

*Claude Mossé , *Η γυναίκα στην Αρχαία Ελλάδα* (Σελ 19-20)

Ομηρική Εποχή – Δύο ή Τρεις Κατηγορίες Γυναικών

- 1. Αριστοκράτισσες**, δηλαδή Βασίλισσες και/ ή Πριγκίπισσες, όπως η Πηνελόπη, η Κλυταιμνήστρα, η Εκάβη αλλά επίσης και η Ελένη, η Ναυσικά και πολλές άλλες. Επομένως, πρόκειται για γυναίκες ηρώων, οι οποίοι θα συγκρουστούν στον δεκαετή πόλεμο. Ασχολούνταν με τα θέματα του οίκου και δεν έβγαιναν έξω. Ειδικότερα, καταπιάνονταν με την υφαντική, το ράψιμο του ρουχισμού, το πλέξιμο και εν τέλει με την ανατροφή των παιδιών. Ας μην λησμονήσουμε την Πηνελόπη, η οποία την ημέρα ύφαινε και το βράδυ ξεϋφαινε.
- 2. Ωστόσο**, οι γυναίκες των ηττημένων γίνονταν **αιχμάλωτες** των νικητών. Συχνά αναγκάζονται να μοιράζονται το κρεβάτι του εχθρού (κυρίως οι νεότερες) ή να γίνονται απλές δούλες στο παλάτι (κυρίως για μεγαλύτερες). Ενδεικτική είναι η περίπτωση της Κασσάνδρας, που την διάλεξε χωρίς κλήρο ο Αγαμέμνονας για ταίρι στο κρεβάτι του, πράγμα το οποίο αναφέρει ο **Ευριπίδης**, στις *Τρωάδες* (240-275a), αλλά και της μικρότερης κόρης του Πριάμου, της Πολυξένης που κληρώθηκε να υπηρετεί τον τύμβο του Αχιλλέα, ενώ η Εκάβη θα πάει στην Ιθάκη για δούλη του Οδυσσέα.

Claude Mossé, *Η γυναίκα στην αρχαία Ελλάδα*, σελ 13, 14, 20, 21.

Ομηρική Εποχή – Δύο ή Τρεις Κατηγορίες Γυναικών (και στην αρχαϊκή και κλασική περίοδο)

3. **Γυναίκες του λαού ή άπορες**, οι οποίες επειδή δεν είχαν οικονομική ευχέρεια, δούλευαν εκτός του οίκου.

Ο **Αριστοτέλης** στα *Πολιτικά* του (**απαιτείται η αναφορά χωρίου**), γράφει ότι ήταν αδύνατον να απαγορεύσει κάποιος στις φτωχές γυναίκες να βρίσκονται στην αγορά, εφόσον εργάζονταν ως εργάτριες μαλλιού, τροφοί, συλλέκτες καρπών και σε μεγαλύτερη ηλικία ως πωλήτριες (παραστάσεις αγγείων).

Αξίζει να σημειωθεί ότι δεν μπορούμε να μιλήσουμε για την ιστορικότητα της κοινωνίας της εποχής, καθώς επρόκειτο να τα τραγούδια των αοιδών και των ραψωδών από τον έναν στον άλλον βασιλικό οίκο, με στόχο την τέρψη. Ο **Όμηρος** με το λογοτεχνικό του ταλέντο προσπαθεί να μεταφέρει τους ανθρώπους στην εποχή που κυβερνούσε ο **Αγαμέμνωνας** ως «βασιλιάς των βασιλιάδων» - γράφει την *Ιλιάδα* τον 8^ο αιώνα, όμως αναφέρεται στην μυκηναϊκή εποχή, στον 12^ο αιώνα π.Χ.

Πώς θα μπορούσε να συγκριθεί η γυναίκα του **Ισχύμαχου**, κυρία του οίκου, με την φτωχή μητέρα του **Ευριπίδη**, που πωλούσε στο παζάρι το μαϊντανό που η ίδια φύτευε στον κήπο της; Ο

ποιητής, ομοίως με τους ακροατές δεν ενδιαφερόταν για την γυναίκα του λαού, ήταν σαν τους αναλώσιμους άνδρες που αποτελούσαν τη μάζα του στρατού, (εκπλήρωναν τριπλό ρόλο: οικοδέσποινες, βασίλισσες, σύζυγοι).

Claude Mossé , *Η γυναίκα στην αρχαία Ελλάδα*, σελ 13, 14, 20, 21.

Γάμος στην Ομηρική Εποχή

Η πιο διαδεδομένη πρακτική είναι αυτή της **ανταλλαγής**, «προσφορά δώρου», «επιστροφή δώρου». Ο υποψήφιος σύζυγος «αγοράζει» τη μελλοντική γυναίκα από τον πατέρα της, αυτή ή «αγορά» δεν μπορεί να υποβαθμιστεί σε μία ανταλλαγή είδους «μία απέναντι σε τόσα κεφάλια ζώα». Συνήθως, ο πατέρας διάλεγε το μελλοντικό γιο εξ' αγχιστείας του με βάση τα *ἔθνα* του, κατά περίπτωση αυτό με την περισσότερη προίκα.

Υπάρχει και η περίπτωση του Αγαμέμνονα, ο οποίος προσέφερε στον Αχιλλέα μία από τις τρεις κόρες, που του έδωσε η Κλυταιμνήστρα, «*Ποια θέλει απ' όλες· αξαγόραστη να μου την πάρει. Να 'χει ταίρι ακριβόν πάει στον κύρη του*». (απαιτείται παραπομπή)

Για τους ευγενείς, η απόκτηση μίας συζύγου συνιστά θέμα γοήτρου, άσκησης εξουσίας, αλλά και αλληλεγγύης και εξάρτησης. Στους κόλπους του εμπορίου, διαδραματίζουν ρόλο πολύτιμου λίθου, συγκρίσιμες με τα αγάλματα. Ο βασιλιάς Αλκίνοος επιθυμεί για γαμπρό του τον πολυμήχανο, ξακουστό Οδυσσέα, καθόσον θα ήταν δύσκολο να βρεθεί ένας αντάξιος γηγενής.

Ζουν με συγγενείς, π.χ. Ανδρομάχη, Ελένη στην Τροία, Πηνελόπη στην Ιθάκη αλλά και τον Οδυσσέα υποθετικά στο παλάτι του Αλκίνοου.

Claude Mossé, *Η γυναίκα στην αρχαία Ελλάδα*, σελ 21-23.

Γάμος στην Ομηρική Εποχή - Περιπτώσεις

Τόσο στα ομηρικά ποιήματα, όσο και στα έπη κυριαρχεί η άποψη της μονογαμίας, εφόσον οι ήρωες (Αχιλλέας, Έκτορας, Αγαμέμνονας κλπ.), έχουν μία σύζυγο (η οποία ονομαζόταν **άλοχος, σύνευνη**). *Μοιχεία ανδρών δεν ήταν ούτε άξια λόγου.

Οριακές Περιπτώσεις

- i. του Μενέλαου, που έχει γιο με μία φτωχή παλλακίδα, το Μεγαπένθη, ο οποίος λογικά θα κληρονομήσει την περιουσία του, διότι με την Ελένη είχε μία μόνο κόρη, την Ερμιόνη, *«Οι θεοί δεν δίνουν στην Ελένη, απ' τον καιρό που απέκτησε πανώρια θυγατέρα, που 'χε τα κάλλη της χρυσής θεάς της Αφροδίτης»*.
- ii. του Έκτορα και της Ανδρομάχης, με δύο λόγια, την περίπτωση του «συζυγικού έρωτα», *«Το χέρι του 'σφιξε... Ν' αν είναι να σε χάσω ν' ανοίξει η γη να μπω καλύτερα χίλιες φορές, τι πια άλλη ζεστασιά δεν θα 'χω, αν μου πέθαινες, τρανούς μονάχα θα 'χω καημούς»*. Μπορούμε εδώ να εντάξουμε την Πηνελόπη με τον Οδυσσέα, όχι πως ο πολυμήχανος ήταν ιδανικός, καθόσον έζησε για επτά χρόνια στο νησί της Καλυψώς, αλλά ισχυρίζεται: *«...την πιστή μου στο σπίτι, και άβλαπτους όσους ποθεί η καρδιά μου»*.
- iii. του Πριάμου και τα νόμιμα παιδιά που είχε με τις παλλακίδες, εφόσον η Εκάβη δεν ήταν σύζυγος περιωπής για να του δώσει παιδιά.
- iv. της Κλυταιμνήστρας και της Ελένης, που βρίσκονται χωρίς επιλογή, και εξαιτίας του φόβου της εκδίωξης και της κατακραυγής, φόνευσε τον Αγαμέμνονα.

Claude Mossé , *Η γυναίκα στην αρχαία Ελλάδα*, σελ 24-27.

Γέννηση ενός θηλυκού μέλους στην αρχαία Αθήνα

- Σ' ότι αφορά την γυναίκα στην αρχαία Ελλάδα (και όχι μόνο στην Αθηναϊκή δημοκρατία) ερχόταν **αρχικά** αντιμέτωπη με το να της επιτραπεί να ζήσει καθόσον η γέννηση της θεωρούνταν επιπρόσθετο, ανώφελο έξοδο για τον «οίκο» και ενέπιπτε στην επιλογή του εκάστοτε πατέρα (έκθεση του νεογνού σε ερημική περιοχή, «...ένα γιο τον μεγαλώνει κανείς έστω και αν είναι φτωχός, όμως μία κόρη την εκθέτει κανείς έστω και αν είναι πλούσιος...», Ποσειδίππος, *Ερμαφρόδιτοι* (III, p. 338)). **Μετάπειτα**, δεν είχε τη δυνατότητα διατήρησης οικογενειακού ονόματος, ούτε ν' αποκτήσει περιουσιακά στοιχεία, κι αυτό αποτελεί απότοκο της επικράτησης του πατριαρχικού συστήματος.
- Δεν θεωρούνταν ικανή να ελέγχει μυαλωμένα, λογικά, συνετά τον εαυτό της από άποψη βιολογική και ψυχολογική, διότι δεν δύναται ν' αντισταθεί σ' εξωτερικά ερείσματα, ανάμεσά του και του συναισθήματα. Στον *Ιππόλυτο* του Ευριπίδη, για παράδειγμα η γυναίκα παρουσιάζεται λιγότερο ανθεκτική στις αντιδράσεις της Αφροδίτης. Αντίθετα στα *Ηθικά Νικομάχεια* του Αριστοτέλη εξηγεί γιατί πρέπει να νυμφεύεται από μικρή ηλικία, αλλού επισημαίνει: «**Στη γυναικεία ψυχή είναι παρούσα η λειτουργία της σκέψης αλλά αδρανής**». (αναφορά χωρίου).
(Α. Πετροπούλου «Οικογενειακοί δεσμοί» στο Α, Μηλιός κ.α., Δημόσιος και Ιδιωτικός Βίος στην Αρχαία Ελλάδα, σελ. 308).

Η Αγωγή της Γυναίκας στην Αθηναϊκό «οίκο»/ Γάμος στην Αρχαία Αθήνα

- Το μικρό κορίτσι αναθρεφόταν με τη φροντίδα της τροφού ή παραμάνας στα γυναικεία διαμερίσματα, όπου η μητέρα μεγάλωνε τα παιδιά και ύφαινε. Ενόσω ήταν η διεύθυνση όλων των πρακτικών ζητημάτων του νοικοκυριού, όπως τόνισε ο **Ησίοδος**. Ωστόσο, αιώνες αργότερα ο **Αριστοτέλης** και ο **Ξενοφώντας**, έκριναν τον γάμο εμπορική συμφωνία.
- Από **νομική άποψη** το σύστημα στην κλασική Αθήνα ήταν έτσι διαμορφωμένο ώστε μέσω της γυναίκας να εξασφαλίζεται η κληρονομιά...

Συγκεκριμένα, ο γάμος δεν απαιτούσε τη συγκατάθεσή της και τα μόνο αποκτήματα που είχε ήταν τα ενδύματα και τα κοσμήματά της, με άλλα λόγια περνούσε από την προστασία του ενός κυρίου – του πατέρα – στα χέρια του επόμενου – του συζύγου.

*(αρρενογραμμική διαδοχή, γυναίκα ως **επίκληρος** ή **επικληρίτις**, ενώ από ορισμένους ποιητές **έγκληρος** ή **επιπαμάτις**).

Elaine Fantham, *Οι γυναίκες στον αρχαίο κόσμο, σελίδα 140*), (Α. Πετροπούλου «Οικογενειακοί δεσμοί» στο Α, Μηλιός κ.α., Δημόσιος και Ιδιωτικός Βίος στην Αρχαία Ελλάδα, σελ.285), Δημάκης Δ. Π. «Αττικό Δίκαιο Ι, σελ. 220).

Γάμος στην Αρχαία Αθήνα

- Γυναικεία ήβη, δηλαδή κατάλληλη ηλικία γάμου (κατά την εφηβεία) κατά την οποία ο πατέρας επέλεγε το μελλοντικό σύζυγο. Αλλά σπανιότερα γίνονταν αγώνες, με **έπαθλο** τη νύφη. Η τελετή του γάμου είχε δύο βασικές διαδικασίες: η πρώτη ήταν ο λεγόμενος **αρραβώνας** ή **εγγύηση**, όπου η νύφη δεν ήταν υποχρεωμένη να παραστεί. Στην πράξη αυτή **υπογράφεται το προγαμιαίο συμβόλαιο και καθορίζεται το ύψος της προίικας**. Η δεύτερη διαδικασία ήταν η **έκδοση** (κυρίως τελετή) με την παράδοση της κοπέλας στον σύζυγο από τον πατέρα – ο πρώτος αναλάμβανε από εκείνη τη στιγμή πλήρως την κηδεμονία της. Ως παντρεμένη πλέον, το πρωταρχικό μέλημά της ήταν να κάνει ιερές σπονδές μπροστά στην εστία, και από τούδε και στο εξής μπορεί να συμμετέχει ενεργά στις οικογενειακές θρησκευτικές τελετές. (οίκος, γυναικωνίτης, δούλοι).

(Α. Πετροπούλου «Οικογενειακοί δεσμοί» στο Α, Μηλιός κ.α., Δημόσιος και Ιδιωτικός Βίος στην Αρχαία Ελλάδα, σελ.288, 296).

Γάμος στην Αρχαία Αθήνα

- Για την αποφυγή του κινδύνου του «επηρεασμού» των γυναικών από εξωτερικά ερείσματα περιλαμβάνουν μηδαμινή εκπαίδευση και πρόωρο εγκλεισμό στον οίκο.
Ο έσχατος, παρ' όλα αυτά, έλεγχος ήταν η αδυναμία της να ορίσει τον εαυτό της ακόμη και στην ερωτική συνεύρεση. Είναι χαρακτηριστικό το απόσπασμα στις *Τρωάδες* του Ευριπίδη, όπου η Ανδρομάχη αναφέρεται για το μίσος μίας γυναίκας στην συζυγική κλίση, *«Λένε πως φτάνει η χαρά μιας νύχτας στη γυναίκα να συμπαθήσει τον άντρα της - αλλά εγώ τη μισώ αυτήν που λησμονεί. Που δίνει την καρδιά της σ' άλλον για τα χάρδια του. Και ένα άλογο αν το χωρίσεις απ' το ταίρι του δύσκολα μπαίνει στο ζυγό κι ας μην έχουν μιλιά και λογική τα ζώα κι ας είναι κατώτερα»*.
- Έπρεπε να είναι όμορφη, σεμνή και υγιής, συμβιβασμένη με τα πρότυπα της ανδρικής κοινωνίας. *Ακόμη, και στην τέχνη είναι εμφανές κάτι τέτοιο, κατά την αρχαϊκή εποχή έως το τέλος της κλασικής περιόδου που το γυναικείο σώμα αρχίζει (με αργούς ρυθμούς) να απελευθερώνεται, παρουσιάζεται – ιδιαίτερα στη γλυπτική – ευπρεπώς ενδεδυμένη και αποφεύγεται η έμφαση στα χαρακτηριστικά του φύλου.

■

Αριστοτέλης, Πολιτικά

«Αν μία γυναίκα μπορεί να κάνει τόσο ανόητο έναν άνδρα της ηλικίας και της σοφίας μου πόσο επικίνδυνη πρέπει να είναι και για τους νεότερους. Εγώ πήρα το ηθικό μου δίδαγμα. Είναι ευκαιρία να επωφεληθείς και εσύ απ' αυτό». «Η αποστολή του άνδρα είναι ν' αποκτά, ενώ της γυναίκας ν' αποταμιεύει». (απαιτείται αναφορά στο χωρίο)

Πλάτων, Πολιτεία

«Ας είναι. Αυτά λοιπόν συμφωνήσαμε, Γλαύκωνα, πως σε μια πόλη που πρόκειται να διοικείται άριστα, οι γυναίκες θα είναι κοινές, τα παιδιά θα είναι κοινά καθώς και ολόκληρη η παιδεία, και το ίδιο κοινές θα είναι οι ασχολίες στον πόλεμο και στην ειρήνη, και βασιλιάδες τους θα είναι αυτοί που έχουν ξεχωρίσει ως άριστοι και στην φιλοσοφία και στον πόλεμο. Έχουμε συμφωνήσει είπε».

«Θα μπορούσαμε λοιπόν Γλαύκωνα να παραδεχτούμε, ότι αν κάποτε η πόλη μας βρεθεί στο μέλλον να κατοικείται, βιώνοντας ένα πολίτευμα κορυφαίας τελειότητας, τότε ο γυναικείος πληθυσμός θα απολαμβάνει ίση μεταχείριση άνευ διακρίσεων με τους υπόλοιπους πολίτες», (543, g, a-b).

Σωκράτης και Ξανθίππη

- Ο Αιλιανός επίσης την απεικονίζει ως στρίγγλα και ζηλιάρα στην περιγραφή ενός επεισοδίου, κατά το οποίο ποδοπατά μια μεγάλη ωραία πίτα που είχε στείλει στο Σωκράτη ο Αλκιβιάδης, ενώ ο Διογένης Λαέρτιος αφηγείται κι άλλες ιστορίες για την υποτιθέμενη χυδαιότητα των λόγων της Ξανθίππης, χωρίς όμως να αναφέρει κάποιες πηγές. (Αιλιανός, *Varia Historia* XI, 12). Αντίθετα, στο έργο *Φαίδων*, του Πλάτωνα, παρουσιάζεται αφοσιωμένη σύζυγος και μητέρα (2.2, 02,1).
- Στον Αλκιβιάδη που είπε πως η Ξανθίππη είναι ανυπόφορη όταν βρίζει, απάντησε: *«Το έχω συνηθίσει σαν να ακούω συνέχεια τροχαλίες. Εσύ ανέχεσαι τη φασαρία που κάνουν οι χήνες;»*. *«Ναι, αλλά μου γεννούν αυγά και πουλάκια»*. *«Και μένα η Ξανθίππη μου γεννά παιδιά»*. Όταν κάποτε στην αγορά του έβγαλε το ρούχο και οι γνωστοί τον συμβούλευαν να τη χτυπήσει, είπε: *«Μα το Δία, για να γρονθοκοπούμαστε εμείς και σεις να λέτε εύγε Σωκράτη, εύγε Ξανθίππη;»* Με μια σκληρή γυναίκα έλεγε πως πρέπει να ζει κάποιος όπως οι ιππείς με τα ατίθασα άλογα. *«Όπως εκείνοι»* έλεγε, *«αν τα δαμάσουν, δεν έχουν πρόβλημα με τα υπόλοιπα, έτσι και εγώ ζώντας με την Ξανθίππη θα μάθω να συμπεριφέρομαι στους άλλους ανθρώπους»*.

Ένα ανέκδοτο θέλει την ευέξαπτη Ξανθίππη να πετάει στον φιλόσοφο κανάτι με νερό, εκείνος τότε είπε: *«Με τον κεραυνό έρχεται η βροχή»*, (Σωκράτης, Διογένη Λαέρτιου άπαντα, βιβλίο β, 36-37).

Ξανθίππη

Και ο Αντισθένης είπε, πώς λοιπόν, Σωκράτη, μολονότι γνωρίζεις έτσι (τα πράγματα) δεν εκπαιδεύεις και εσύ την Ξανθίππη, αλλά μεταχειρίζεσαι (μια) γυναίκα που είναι η πιο δύσκολη από αυτές που υπάρχουν, νομίζω όμως και από αυτές που υπήρξαν στο παρελθόν και από αυτές που θα υπάρξουν στο μέλλον; Είπε, ότι βλέπω και αυτούς που θέλουν να γίνουν ικανοί ιππείς να μην αποκτούν τα πιο υπάκουα αλλά τα αχαλίνωτα άλογα. Διότι νομίζουν ότι, αν μπορούν να κατέχουν τέτοιου είδους (άλογα), εύκολα βέβαια θα χρησιμοποιήσουν και τα υπόλοιπα άλογα. Και εγώ τώρα θα επειδή θέλω να χρησιμοποιώ τους ανθρώπους και να συνομιλώ (με αυτούς) αυτήν έχω αποκτήσει, επειδή γνωρίζω καλά ότι αν αυτήν θα υπομένω, εύκολα βέβαια συναναστρέφομαι όλους γενικά τους άλλους ανθρώπους

Ξενοφώντος, Συμπόσιον 2.10

Διαζύγιο στην Αρχαία Αθήνα;

- Υπήρχε η πιθανότητα να εκδοθεί διαζύγιο «κοινή συναινέσει», τότε η προίκα επέστρεφε αυτομάτως στον πατέρα ή κηδεμόνα της κοπέλας και μπορούσε να χρησιμοποιηθεί σ' έναν δεύτερο γάμο. Το ίδιο γινόταν αν ο σύζυγος πέθαινε πρώτος και η γυναίκα ήταν πολύ νέα, και ικανή να τεκνοποιήσει. Αν είχε παιδιά διέμενε στο σπίτι του άντρα της και η περιουσία περνούσε στους αρσενικούς απογόνους.
- *«Επειδή η Ιππαρέτη ήταν σεμνή και αγαπούσε τον άνδρα της ήταν δυστυχημένη στη συμβίωση μαζί του, λόγω των σχέσεών του με ξένες και Αθηναίες εταίρες· γι' αυτό και έφυγε από το σπίτι και πήγε στον αδερφό της. Επειδή ο Αλκιβιάδης εξακολουθούσε να αδιαφορεί και να κολασταίνει είχε την ανάγκη να παραδώσει την αίτηση διαζυγίου αυτοπροσώπως και όχι δι' αντιπροσώπου. Όταν πήγε σύμφωνα με το νόμο γι' αυτή την υπόθεση, κατέφθασε ο Αλκιβιάδης, την άρπαξε και έφυγε μεταφέροντάς τη δια μέσου της αγοράς στο σπίτι του, χωρίς να τολμήσει να του εναντιωθεί ή να του την πάρει κανείς από τα χέρια του»*, Πλούταρχος, *Βίος Αλκιβιάδη*, (8).

Claude Mossé, *Η γυναίκα στην αρχαία Ελλάδα*, σελ 58, 59, 60.

Αθηναία Γυναίκα και Πολιτική

- Οι γυναίκες δεν θεωρούνταν πολίτες, δεν είχαν δικαίωμα εγγραφής στους καταλόγους των πολιτών, ούτε κληρονομικό δικαίωμα. Δεν είχαν το δικαίωμα των δικαιωπραξιών τους, εκπροσωπούνταν εν' ολίγοις από τους κυρίους του. Κατά αυτόν τον τρόπο στερούνταν των πολιτικών δικαιωμάτων, τα οποία απολάμβαναν οι άνδρες. Συγχρόνως, όμως, διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στη μετάβαση της ιδιότητας του πολίτη, μπορούμε να ισχυριστούμε ότι κατά κάποιον τρόπο άνηκαν, έστω έμμεσα, στην ευρύτερη πολιτική κοινότητα. Αριστοφάνης, Λυσιστράτη, «*Καλονίκη μου, μέσα στην καρδιά μου καίει για της γυναίκες μια φωτιά, πού κάθε άνδρας λέει πώς είμαστε όλες πονηρές και τούτο με λυπεί*», «*Μα το θεό! δεν είμαστε;*», (στ.6-11). «*Μα είχαμε πει εδώ να μαζευτούμε, και όλες για υπόθεση σπουδαία να σκεφτούμε;*», (στ.12-15).
- Δεν μετέχει παρ' ότι προέρχεται από το σώμα των πολιτών. Αθηναίος μη σεβόμενος τους νόμους της πόλεως, εθεωρείτο ανάξιος να υπηρετεί στις ένοπλες δυνάμεις της Αθήνας και χαρακτηριζόταν ως άτιμος. Η ατιμία αυτή μπορούσε να είναι ολική ή μερική, απόλυτη ή σχετική και συνεπαγόταν, κατά περίπτωση και μεταξύ άλλων, εξορία και απώλεια ή μείωση της δικαιοπρακτικής ικανότητας του ατίμου. Σ' αυτή την περίπτωση, τον χαρακτήριζαν απλώς ως αστόν, γεγονός που σήμαινε ότι δικαιούνταν μόνο να διαμένει στην πόλη και τίποτε περισσότερο κα τον υποβίβαζε σε μία θέση ανάλογη προς τη θέση των γυναικών και των ανηλίκων, οι οποίοι χαρακτηρίζονταν ως πολίτες μόνο κατόπιν της ενηλικίωσής τους και αφού εγγραφούν στους καταλόγους των εφήβων που τηρούσαν οι δήμοι. Αναλογικά, και οι γυναίκες, ως να ήταν και αυτές άτιμες, χαρακτηρίζονταν ως αστές (Ατθίδες) και σε καμία περίπτωση πολίτιδες. *Ένας Αθηναίος πολίτης ήταν αναγκαίο να νυμφευθεί με μία Αθηναία αστή, προκειμένου τα παιδιά του να θεωρηθούν ως γνήσιοι αθηναίοι πολίτες μετέπειτα. Τα αγόρια καθώς γίνονταν Αθηναίοι πολίτες αποκτούν δικαιώματα στην πατρική κληρονομιά.

Biscardi Arnaldo, «Αρχαίο Ελληνικό Δίκαιο...», ό. π., σελ. 147, 148. 38 Δημάκης Δ. Παναγιώτης, «Αττικό Δίκαιο I,...», σελ. 65, 39 Cantarella Eva, «Οι γυναίκες της αρχαίας Ελλάδας», ό. π., σελ. 99.

Γυναίκα και Θρησκεία

- Σε κοινωνικό επίπεδο, συμμετείχαν στις κυριότερες θρησκευτικές τελετές της πόλης. Στα *Λήναια* και στα *Ανθεστήρια* προς τιμήν του Θεού Διόνυσου. Στη δεύτερη εορτή υποδέχονταν τη γιορτή του ερχομού της άνοιξης, των πρώτων λουλουδιών, καρπών και του νέου κρασιού – διαρκούσε τρεις ημέρες και έπαιρναν μέρος στην μεγάλη πομπή στα *Παναθήναια*, προς τιμήν της Θεάς Αθηνάς. Αναλυτικότερα, όλο το χρόνο τέσσερεις κοπέλες από καλές οικογένειες την Αθήνας ύφαιναν το ιερό πέπλο, το οποίο ήταν κίτρινο και αναπαριστούσε σκηνές από τη Γιγαντομαχία.
- Ουσιαστική και αποκλειστική συμμετοχή είχαν στα *Θεσμοφόρια*, τα οποία προς τιμήν της Θεάς Δήμητρας. Τονιζόταν ο ρόλος τους στη γονιμότητά τους και συμβολικά στη ευφορία της καλλιεργήσιμης γης. Διαρκούσε μέρες, παιδιά που είχαν ανάγκη από θηλασμό τα έπαιρναν μαζί τους. Οι σύζυγοι δε δύνανται ν' αρνηθούν, αλλά αναλάμβαναν και τα προβλεπόμενα έξοδα.

*Στα Θεσμοφόρια δεν επιτρεπόταν η συμμετοχή παρθένων.

*Γενικότερα, γυναίκες ασκούσαν ιερατικά αξιώματα. Το ιερατικό αξίωμα αποτελούσε κληρονομικό δικαίωμα για τις γυναίκες ή αγοράζονταν συγκεκριμένο χρονικό διάστημα.

Elaine Fantham, *Οι γυναίκες στον αρχαίο κόσμο*, σελίδα 123, 120, 121)

Σπαρτιάτισσα

Σύμφωνα με τον Σπαρτιάτη Χείλωνα, οι γυναίκες στην πόλη του παντρεύονταν, όταν έφθαναν σε σεξουαλική και ψυχολογική ωριμότητα, δηλαδή όταν βρίσκονταν σε κατάλληλη ηλικία ν' απολαύσουν τον έρωτα. Οι Λακεδαιμόνιοι καταδίκασαν τον έρωτα με παιδιά ως πράξη βίας.

Επίσης, συνήθως τα κορίτσια στην Σπάρτη δεν παντρεύονταν μεγαλύτερους άνδρες, αντίθετα ο σύζυγος θα ήταν τέσσερα ή πέντε χρόνια μεγαλύτερος από τη σύζυγο.

Όταν η σύζυγος του βασιλέα Λεωνίδα ρωτήθηκε γιατί οι Σπαρτιάτισσες ήταν οι μόνες γυναίκες στην Ελλάδα που «κυβερνούν» τους συζύγους τους, η Γοργώ απάντησε... «**επειδή είμαστε οι μόνες γυναίκες που γενούν άνδρες**». (απαιτείται παραπομπή) Με άλλα λόγια, μόνο οι άνδρες που είχαν την αυτοπεποίθηση να δεχθούν τις γυναίκες ως ίσες ήσαν πραγματικοί άνδρες.

Η κατάσταση των γυναικών στην Σπάρτη δεν ανταποκρίνεται στο σκηνικό του ουσιαστικά «εχθρικού» περιβάλλοντος, όπου οι γυναίκες θεωρούντο **«κατάρρα για την ανθρωπότητα»** και **«πανούκλα χειρότερη από πυρκαγιά ή οποιαδήποτε οχιά»**, (Ευριπίδης, *Μήδεια*, 230-240a). Οι αρχαίες Σπαρτιάτισσες δεν ήταν τόσο ελεύθερες όσο οι σύγχρονες γυναίκες. Οι κύριοι ρόλοι τους στην κοινωνία, ήταν της συζύγου και μητέρας. Οι πατέρες επέλεγαν τους συζύγους γι' αυτές και δεν είχαν το δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι. **Παρ' όλα αυτά, απολάμβαναν τέτοια κοινωνική θέση/ εκτίμηση και δικαιώματα που ήταν «σκανδαλώδη» για το σύνολο του αρχαίου κόσμου.** Επιπλέον, στο σχολείο είχαν τη δυνατότητα και ενθαρρύνονταν να συμμετέχουν στις αθλητικές δραστηριότητες. Ο Πλάτων στον *Πρωταγόρα* (342d) λέει πως η εκπαίδευση δεν ήταν καθαρά σωματική. Στην Σπάρτη **«δεν ήταν μόνο οι άνδρες αλλά και οι γυναίκες που υπερηφανεύονταν για την πνευματική καλλιέργειά τους»**, δηλ, εκπαίδευση στην ρητορική, στην φιλοσοφία.

Σπαρτιάτισσα

- *«Γεια σου, χρυσή μου Λαμπιτώ, Σπαρτιάτισσα μου. Γλυκιά μου εσύ πως λάμπει η ομορφιά σου. Τι χρώμα! Τι κορμί γεροδεμένο! Και ταύρο πνίγεις», Λυσιστράτη του Αριστοφάνη.* Η ομώνυμη ηρωίδα υποδέχεται την συνεργό από τη Σπάρτη για να πείσει τις γυναίκες από τα δύο εχθρικά στρατόπεδα να κάνουν αποχή από τον έρωτα προκειμένου να επέλθει ειρήνη. (μάλα γ' οἶῶ ναι τὸ σιῶ· γυμνάζομαι γὰρ καὶ ποτὶ πυγὰν ἄλλομαι... ὥς δὴ καλὸν τὸ χρῆμα τιθίῶν ἔχεις), (στ. 5-15).
- *Λακεδαιμίων Πολιτεία, του Ξενοφώντα, «Οι άλλοι απαιτούν απ' τις κοπέλες να υφαίνουν καταδικασμένες σε ακινησία το ίδιο με τους περισσότερους τεχνίτες, οι οποίοι κάνουν καθιστική ζωή. Με τέτοια όμως ανατροφή πως πρέπει να περιμένει κανείς ότι θα κάνουν σπουδαία παιδιά; Ο Λυκούργος όμως θεωρώντας ότι και οι δούλες είναι ικανές να υφαίνουν, ενώ για τις ελεύθερες γυναίκες ότι το σπουδαιότερο έργο είναι η τεκνοποίηση γι' αυτό πρώτα όρισε να γυμνάζονται τα κορίτσια εξίσου με τ' αγόρια· έπειτα να συναγωνίζονται μεταξύ τους οι γυναίκες εξίσου με τους άνδρες στο τρέξιμο και στην αντοχή. Γιατί πίστευε πως αν κι οι δύο γονείς είναι δυνατοί και τα παιδιά τους θα γίνουν δυνατότερα», (1, 3-4).*

Ξενοφώντος, Λακεδαιμονίων Πολιτεία

- *«Καθώς έβλεπε όμως ότι οι άλλοι άνδρες τον πρώτο καιρό του γάμου συνευρίσκονται με τις γυναίκες του χωρίς μέτρο, θεσμοθέτησε και γι' αυτό το θέμα τ' αντίθετα· όρισε δηλαδή να μπαίνει στο δωμάτιο της γυναίκας του ο σύζυγος με ντροπή μη τον δουν και με τον ίδιο τρόπο να φεύγει. Μ' αυτόν τον τρόπο η συνεύρεση τους θα γινόταν κατ' ανάγκη πιο ποθητή και στην περίπτωση που αποκτούσαν παιδιά θα γινόταν πιο ρωμαλέα παρά αν έκαναν κατάχρηση της απόλαυσής τους», (1,5).*
- *Αν συνέβαινε και ένας γέρος είχε νεαρή γυναίκα, καθώς ο Λυκούργος έβλεπε αυτούς τους ηλικιωμένους να περιορίζουν πολύ τις γυναίκες τους, κι γι' αυτό το θέμα νομοθέτησε τ' αντίθετα· όρισε δηλαδή να έχει τη δυνατότητα ο ηλικιωμένος να καλεί σπίτι του για να κάνει η γυναίκα του τον όποιον άνδρα εκτιμούσε ως προς το σώμα και την ψυχή. Κι αν πάλι κάποιος δεν επιθυμούσε να συζεί με γυναίκα, ήθελε όμως να 'χει αξιόλογα παιδιά και γι' αυτό νομοθέτησε· αν έβλεπε μία γυναίκα που είχε όμορφα και γερά παιδιά, να μπορούσε με τη συγκατάθεσή του συζύγου της ν' αποκτήσει παιδιά απ' αυτήν», (1, 7-8).*

Πλούταρχου, *Βίος Λυκούργου*

- *Βίος Λυκούργου, του Πλούταρχου, «Τα σώματα των παρθένων ενίσχυσε με την άσκηση στο δρόμο, την πάλη και το ρίξιμο του δίσκου και του ακοντίου... Αφαίρεσε κάθε μαλθακότητα και παραμονή στη σκιά και θηλυπρέπεια και συνήθισε τις νέες όχι λιγότερο από τους νέους και στις πομπές να λαμβάνουν μέρος γυμνές και σε μερικούς ναούς να χορεύουν και να τραγουδούν ενώ ήσαν παρόντες οι νέοι και τις έβλεπαν», (14, 3-4).*
- *«Η γύμνωση των παρθένων δεν είχε τίποτε το αισχρό, διότι υπήρχε ντροπή, αλλά έλειπε η ακολασία», (σελ 91).*
- *«Νυμφεύοντας αρπάζοντας όχι μικρές κι ανώριμες για γάμο, αλλά στην εποχή της ακμής τους και τότε που ήταν ώριμες. Την αρπαζόμενη παρελάμβανε η λεγόμενη νυμφεύτρια, της έκοβε σύρριζα τα μαλλιά της, έβαζε ανδρικό ιμάτιο και υποδήματα και την πλάγιαζε μόνη χωρίς φως σε στρώμα από καλάμια. Ο γαμπρός ούτε μεθυσμένος, ούτε εκνευρισμένος, αλλά νυμφάλιος, όπως πάντοτε, αφού δειπνήσει στα συσσίτια εισέρχεται κρυφά λύνει την ζώνη της, την σηκώνει στα χέρια και την μεταφέρει στην κλίνη. Αφού έμενε μαζί της όχι πολύ χρόνο έφευγε με κοσμιότητα και πήγαινε όπου συνήθιζε προηγουμένως, για να κοιμηθεί με τους άλλους νέους», (15, 4-7).*
- *«Μερικοί απέκτησαν παιδιά πριν ακόμη δουν την γυναίκα τους στο φως»(σελ.92).*

Πλούταρχου, *Βίος Λυκούργου*

- *«Διότι κατά πρώτον ο Λυκούργος δεν θεωρούσε πως τα παιδιά ανήκαν στους πατεράδες τους, αλλά ότι κοντά της πόλης και γι' αυτό ήθελε όχι από τους τυχόντες αλλά από τους αρίστους να γεννιούνται οι πολίτες. Έπειτα νόμιζε, ότι στους νόμους των άλλων υπάρχει γι' αυτό το θέμα πολλή ανοησία κ' ελαφρότητα. Οδηγούν σκύλες και φοράδες στους καλύτερους επιβήτορες πείθοντας τους κυρίους τους με παρακλήσεις ή με χρήματα τις γυναίκες τις κλείνουν στο σπίτι τις και να τις φρουρούν, έχοντας την απαίτηση, μόνο να γεννούν απ' αυτούς είτε είναι ανόητοι, είτε ασθενικοί, είτε παρήλικες, σαν να μην γίνονται κακά τα παιδιά πρώτα γ' αυτούς που τα έχουν και τα αναθρέφουν αν γεννιούνται απ' αυτούς και τυχόν καλά αν τύχουν καλή γέννηση», (15, 14-15).*
- Αντίλαμβανόμαστε την ανάγκη του Πλούταρχου να δικαιολογήσει τους νόμους του νομοθέτη Λυκούργου. Αν και δεν γνωρίζουμε πόσο μεγάλη ισχύ είχαν στην κλασική εποχή, όπως αναφέρει και ο Ξενοφών. (Κοινοκτημοσύνη, αθέμιτες γεννήσεις).

Claude Mossé , *Η γυναίκα στην αρχαία Ελλάδα*, σελ 93, 94.

Λυκούργου, *Βίος Άγη και Κλεομένη*

- Η συγκέντρωση της γης στα χέρια των γυναικών ως κληρονόμων και διαμέσου της προίκας, «Γιατί πρόβαλαν αντίσταση όχι μόνο επειδή θα έχαναν την πολυτέλεια, την οποία συσχετίζουν με την ευτυχία από άγνοια των αληθινών αγαθών, αλλά ακόμη επειδή έβλεπαν να χάνουν την εκτίμηση και την επιρροή, αποτέλεσμα του πλούτου τους. Στράφηκαν λοιπόν προς τον Λεκίδα και τον ανάγκασαν, σαν τον πιο ηλικιωμένο από τους δύο βασιλιάδες να τα βάλει με τον Άγη και να ματαιώσει την πρότασή του», (7).

Το πρώτο ποίημα που γράφτηκε για γυναίκα, ήταν από ποιητή Σπαρτιάτη σε Σπαρτιάτισσα κόρη.

Είναι άραγε εκδίκηση των θεών;

Όμως ευλογημένος είναι αυτός που περνά τη ζωή του χωρίς δάκρυα.

Αλλά εγώ πρέπει να υμνήσω το φώς της Αγιδούς.

Την βλέπω όπως τον ήλιο που λάμπει.

Όμως η αγαπημένη χορωδός δεν θα μου επιτρέψει να την επαινέσω και δεν την αδικώ.

Ξέρει ότι είναι εκθαμβωτική όπως το υπερήφανο άλογο ξεχωρίζει ανάμεσα σε κοπάδι σαν ένα φτερωτό όνειρο... **Αλκμάν 625 π.Χ.**

Αριστοτέλη, Πολιτικά

- **Γυναίκες στην αρχή του καθεστώτος ιδιοκτησίας**, «Διότι συμβαίνει άλλοι απ' αυτούς να είναι ιδιοκτήτες υπερβολικά μεγάλης ιδιοκτησίας και άλλη μικρής· γι' αυτό και η γη περιήλθε στην κατοχή λίγων μόνο. Και αυτό συνέβη από κακή ρύθμιση των νόμων· διότι ο νομοθέτης κρίνοντας σωστά, απαγόρευσε την αγορά ή την πώληση της γης που κατείχε ο καθένας· επέτρεψε όμως σ' όσους επιθυμούν να τη μεταβιβάσουν με προίκα ή κληρονομιά· αλλά είτε έτσι είτε αλλιώς μεταβιβαστεί επέρχεται αναγκαστικά το ίδιο αποτέλεσμα. Κατ' αυτόν τον τρόπο **τα δύο πέμπτα ολόκληρης σχεδόν της χώρας ανήκουν στις γυναίκες**· διότι και η επίκληροι πολλαπλασιάστηκαν και προίκες μεγάλες δίνονταν· και όμως θα ήταν καλύτερο να μη δίνεται καθόλου ή να δίνεται λίγη ή μέτρια προίκα. Σύμφωνα όμως με τα ισχύοντα εκεί ο πατέρας μπορούσε να παντρέψει με όποιον θέλει την επίκληρο και αν πεθάνει χωρίς να ορίσει με διαθήκη ποιον θα πάρει αυτή ως σύζυγο, ο κληρονόμος του έχει δικαίωμα να την παντρέψει με όποιον θέλει», (II, 9, 14-15).

Ο Ησίοδος Υμνεί τη Γυναίκα

Έργα και ήμέραι

- Στ. 519-525, μεστοί από συμπάθεια προς την αγνότητα νεαρών γυναικών: «Το γέρο κουβαριάζει μα την αφράτη κορασιά δε την περνάει που μένει στο σπίτι με τη μάνα της τη στοργική κι' ακόμα της Αφροδίτης της χρυσής τα έργα δεν κατέχει. Αυτή τις χειμωνιάτικες τις μέρες αφού λούσει το τρυφερό της το κορμί και αφού αλειφθεί με λάδι χουζούρι κάνει σπίτι της...»
- Στ. 405-406, η γυναίκα έμπιστη για εργασία: «Για σπίτι πρώτα και ζυγού δαμάλι και γυναίκα δούλα και όχι σύζυγο γνοιιάζου, που και τα βόδια να ζέγνει».
- Στ. 699-703, γυναίκα κατάλληλη για σύζυγος, μητέρα και ο ηθικός περίγυρος: «Τέσσερα χρόνια έφηβη ας μείνει η γυναίκα, στον πέμπτο ας παντρεύεται. Παρθένα συ να πάρεις για να της μάθεις τις καλές συνήθειες. Προτίμα κάποια γειτονοπούλα σου αφού καλοξετάσεις τα πάντα, μην οι γείτονες γελούν με την παντρεία σου. Απ' τη γυναίκα την καλή άλλο δεν είναι κάλλιο για έναν άντρα. Η κακή ατύχημα μεγάλο».

Ο Ησίοδος* Καταμηνύει τη Γυναίκα

- Στ. 703- 705, υπεύθυνη για όλα τα δεινά του άνδρα: *«...Έχει στο νου της το φαί, και προκομμένο άνδρα χωρίς δαυλί, πρόωρα τον γερνάει».*
- Στ. 56-58, γυναίκα-Πανδώρα: *«Του Ιαπετού γιε, πιο πονηρέ απ όλους χαίρεσαι που 'κλεψες το πυρ και γέλασες και μένα, μα συμφορά θα 'ναι για σε και τους θνητούς μεγάλη· τι θα τους δώσω αντί φωτιάς π' όλοι το 'χουν κρυφή χαρά αγκαλιάζοντας το ίδιο το κακό τους».*

Ησίοδος Θεογονία

- Στ. 590-593, γυναίκα-Πανδώρα: *«Των γυναικών βγήκε απ' αυτή το τρυφερό το γένος. Γιατί το γένος απ' αυτή των γυναικών το άθλιο πληγή κακή για τους θνητούς ξεφύτρωσε που είναι ότι της φτώχειας της κακής ταίρι αλλά του πλούτου».*
- Αντιθετικά, στίχοι 42-49 για τη **Μητέρα Γη**.

*Από τα Άσκρα της Βοιωτίας, έζησε στα τέλη του 8^{ου} π.Χ. αιώνα. (Ένας Βοιωτός μιλάει για την γυναίκα).

Εταίρες, «έταῖραι» έξυπνες, όμορφες, μορφωμένες

- Γυναίκες μέτοικοι που ζούσαν γύρω από την Αθήνα και πλήρωναν έναν ετήσιο φόρο το *μετοίκιον* (επομένως, εγγράφονταν στον κατάλογο του δήμου), συγκεκριμένα κατέβαλαν έξι δραχμές. Οι προαναφερθέντες γυναίκες περνούσαν τον βίο τους όπως και οι Αθηναίες, φυλάσσοντας το σπιτικό τους, γνέφοντας, υφαινοντας, επιβλέποντας τις εργασίες των υπηρετριών (αν μιλούσαμε για εύπορες), π.χ. **Νικαρέτη, Λαίς από την Κόρινθο, Φρόνη από τις Θεσπιές, Ασπασία από την Μίλητο κ.α.**
- «...και τους πλέον ισχυρούς από τους πολιτικούς είχε καταστήσει υποχείριους και στους φιλοσόφους έδωσε αφορμή ν' ασχοληθούν σοβαρά και πολύ μαζί της », σημειώνει ο Πλούταρχος, στον *Βίο του Περικλή* για την Ασπασία, την οποία ο ηγέτης είχε τόσο ερωτευτεί ώστε χώρισε τη νόμιμη σύζυγό του, κι απέκτησε μαζί της ένα γιο. Αλλού προσθέτει, «Μερικοί λένε ότι ο Περικλής προσηλώθηκε σ' αυτήν, επειδή ήταν πολύ σοφή και επιδέξια στην πολιτική και ο Σωκράτης της έκανε πότε-πότε επίσκεψη, και οι φίλοι της έφερναν σ' αυτήν τις γυναίκες τους για να την ακούσουν αν και δεν είχε ενάρετο επάγγελμα, αλλά έτρεφε κοντά της νεαρές κακής διαγωγής». «Αναφέρουν ότι μάλιστα καθημερινά, όσες φορές έβγαινε στην αγορά και όσες επέστρεφε, την αγκάλιαζε και τη φιλούσε με τρυφερότητα».

Εταίρες, «για την ηδονή»

- Ο Αριστοτέλης, όταν πέθανε η γυναίκα του, συζούσε με μια εταίρα την Ερπυλλίδα με την οποία απέκτησε και γιο. Την αγάπησε τόσο πολύ που στην διαθήκη του έγραψε τα εξής: *«Επιθυμώ οι εκτελεστές της διαθήκης μου και ο γιος μου να θυμούνται εμένα και την στοργή της Ερπυλλίδας σε μένα».*

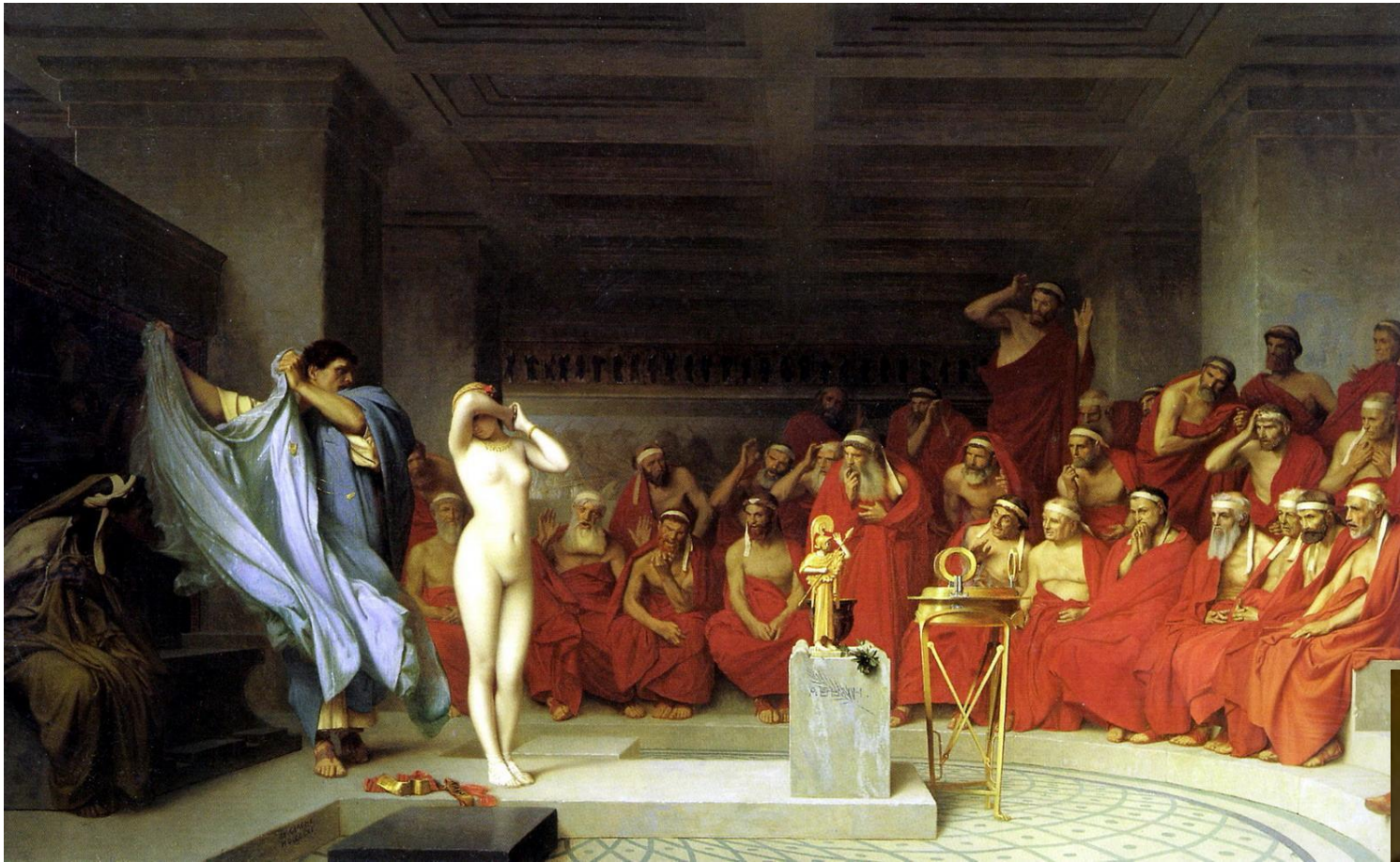
■

Δημοσθένης στον δικανικό λόγο του *Κατά Νεαίρας* (πρόστιμο χιλίων δραχμών), *«Τον συνόδευε στα συμπόσια και παντού πήγαινε για ποτό, ήταν παρούσα σε όλους τις γιορτές και αυτός επιδεικνυόταν μαζί της σε όλα τα μέρη».* Έγινε τελικά η επίσημη ερωμένη του Φρύωνα.

«Και αυτή λοιπόν η γυναίκα πρόσφερε στ' όνομα της πόλης θυσίες που ούτε το όνομά τους δεν επιτρεπόταν ν' αναφέρει κανείς. Είδε όσα δεν είχε δικαίωμα να δει σαν ξένη. Κι ενώ ήταν τέτοιας ποιότητας, εισήλθε εκεί όπου κανείς άλλος από τόσους παλιούς Αθηναίους δεν εισέρχεται, παρά μόνον η γυναίκα του βασιλιά. Επέβαλε τον όρκο στις ιέρειες που επιστατούν τις θυσίες. Δόθηκε σε γάμο στο Διονύσιο. Επιτέλεσε στο όνομα της πόλης τους πατροπαράδοτους θεσμούς απέναντι στους θεούς, θεσμούς πολλούς και ιερούς και απόρρητους. Και όσα δεν επιτρέπεται ν' ακούσουν οι πάντες, πως γίνεται κι η πρώτη περαστική τα επιτέλεσε χωρίς να διαπράξει ιεροσυλία – ένα παραπάνω μία γυναίκα όπως αυτή κι η οποία έζησε μ' αυτόν τον τρόπο;».

Claude Mossé , *Η γυναίκα στην αρχαία Ελλάδα*, σελ 76-79.

Φρύννη, η εταίρα που λάτρεψε ο Πραξιτέλης και προσφέρθηκε να χτίσει με δικά της έξοδα τα τείχη της Θήβας

Συγκεφαλαίωση

Συνοψίζοντας, αντιλαμβανόμαστε ότι ο ρόλος της γυναίκας ήταν υποδεέστερος. Αυτό συνέβαινε ιδιαίτερα στην Αθήνα και στις υπόλοιπες επαρχιακές πόλεις, όπου οι γυναίκες βρίσκονται περιχαρακωμένες στο πλαίσιο του σπιτιού και της ανατροφής των παιδιών τους. Οι συνθήκες διαφοροποιούνται στην Σπάρτη, όπου οι γυναίκες, ως μητέρες πολεμιστών, γυμνάζονται, μορφώνονται και δεν ζουν αποκλειστικά εντός του οίκου τους. Ωστόσο, σ' όλη την Ελλάδα της αρχαιότητας η μητρότητα αποτελεί αναπόσπαστο και αδιαμφισβήτητα δεδομένο κομμάτι της γυναίκας.

Αυτές οι συνθήκες μας οδηγούν στο ν' αναρωτηθούμε:

Αν η Ελένη δεν ήταν πράγματι «το μήλο της έριδος» για τον τρωικό πόλεμο, αν η πράξη της Κλυταιμνήστρας δεν ήταν «τόσο αποτρόπαιη και καταδικαστική» και, τέλος, αν η ζωή ήταν όμοια για κάθε γυναίκα στην αρχαία Ελλάδα;

Εξάλλου, υπάρχουν αντικρουόμενα στοιχεία, που μας καθιστούν ανήσυχους πάνω στη θέση των γυναικών. Ίσως, εν κατακλείδι, να υπάρχουν δύο όψεις του ίδιου νομίσματος;

Βιβλιογραφία

Πρωτογενείς Πηγές

- Αιλιανός: *Varia Historia*, XI
- Αριστοτέλης: *Ηθικά Νικομάχεια*, *Πολιτικά*
- Αριστοφάνης: *Λυσιστράτη*
- Ευριπίδης: *Τρωάδες*, *Ιππόλυτος*, *Μήδεια*
- Ησίοδος: *Έργα και Ημέρες*, *Θεογονία*
- Ξενοφών: *Συμπόσιο*, *Οικονομικός*, *Λακεδαιμονίων Πολιτεία*
- Όμηρος: *Ιλιάδα*, *Οδύσσεια*
- Πλάτων: *Πρωταγόρας*, *Πολιτεία*
- Ποσειδίππος: *Ερμαφρόδιτοι*, III
- Πλούταρχος: *Βίος Περικλή*, *Βίος Αλκιβιάδη*, *Βίος Λυκούργου*, *Βίος Άγη και Κλεομένη*
- Διογένης Λαέρτιου, *Σωκράτη άπαντα*, βιβλίο β΄

Δευτερογενείς Πηγές

Claude Mosse, *Η γυναίκα στην Αρχαία Ελλάδα*, Αθήνα 2008

Elaine Fantham, *Οι γυναίκες στον αρχαίο κόσμο*, Αθήνα 2004

Α. Πετροπούλου «Οικογενειακοί δεσμοί» στο Α, Μηλιός κ.α., *Δημόσιος και Ιδιωτικός Βίος στην Αρχαία Ελλάδα*, Πάτρα 2000

Cantarella Eva, *Οι γυναίκες της αρχαίας Ελλάδας*, Αθήνα 2005

**Ευχαριστώ για την αμέριστη την προσοχή σας και για
τον χρόνο που μου διαθέσατε**

*Παυλίνα Κωνσταντοπούλου
πρωτοετής τμήματος φιλολογίας*